



คัพพานุกรม
วรรณกรรม

ต้นไต้

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์



ลำดับที่ ๑๓๑๑

ศัพท์านุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้
รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์ : ผู้เขียน
พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

ราคา ๑๔๕ บาท

พิมพ์โฆษณาครั้งนี้ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายแล้ว
© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๘
ไม่อนุญาตให้สแกนหนังสือ หรือคัดลอกเนื้อหาส่วนหนึ่งส่วนใดเพื่อสร้างฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์และเจ้าของลิขสิทธิ์แล้วเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
ประพนธ์ เรืองณรงค์.

ศัพท์านุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้ --กรุงเทพฯ : สตาพรบุ๊คส์, ๒๕๖๓.
๒๖๐ หน้า.

๑. ภาษาไทยถิ่นใต้ ๒. ภาษาไทย--ภาษาถิ่น I. ชื่อเรื่อง

๔๙๕ ๙๑๗

ISBN 978-616-00-3940-1

เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา : บริษัทสตาพรบุ๊คส์ จำกัด

ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร/บรรณาธิการฝ่ายบริหาร : วรพันธ์ โลกิตสถาพร
กรรมการผู้จัดการ : ดร. สุภัคชญา โลกิตสถาพร

ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ/บรรณาธิการบริหาร : เจตยา โลกิตสถาพร ที่ปรึกษาด้านบรรณาธิการ : รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์
ผู้จัดการฝ่ายขาย : กิ่งแก้ว ลิขะไชย บรรณาธิการสร้างสรรค์ : พัชรี แต่แดงเพชร
หัวหน้ากองบรรณาธิการคัดสรรนวนิยาย : พิชาพร บุญสูง

ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร : สุรียกานต์ พรมมงคล
บรรณาธิการเล่ม : นพวัฒน์ สุวรรณช่าง พิสูจน์อักษร : วรณวิญญู แดงสุข
ออกแบบปก : กฤษณา รอดหลง ภูมิเล่ม : นิพนธ์ เลิศชัยศิริสกุล
พิมพ์ที่ : บริษัท ส เอเชียเพรส (๑๙๙๙) จำกัด



จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย บริษัทสตาพรบุ๊คส์ จำกัด

๑๙ ซอยลาดปลาเค้า ๖๓ ถนนลาดปลาเค้า แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๓๙๕๕-๖ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๓๙๗๐

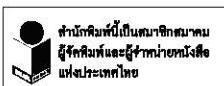
กองบรรณาธิการ : spbbooks@hotmail.com

กองบรรณาธิการคัดสรรต้นฉบับ : satapornbooks.editor@gmail.com

ฝ่ายสำนักงาน : info@satapornbooks.com

www.satapornbooks.com

หากท่านผู้อ่านพบหนังสือไม่ได้มาตรฐาน เช่น หน้ากระดาษสลับกัน หน้าขาดหาย การเข้าเล่มไม่สมบูรณ์
สำนักพิมพ์ยินดีรับผิดขอเปลี่ยนหนังสือใหม่ให้ท่าน โปรดติดต่อและส่งหนังสือคืนพร้อมรายละเอียดการชำรุด
ไปตามที่อยู่ด้านบน หรือ โทร. ๐ ๒๕๔๐ ๓๙๕๕-๖ ต่อ ๒๑, ๕๔, ๕๖



สารบัญ

หน้า

คำนำ ๓

อักษรย่อออกไวยากรณ์ ๔

๑. ศัพท์อนุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้ จากคำกลอน ๑๑

ก ๑๓

ข ๑๗

ค ๑๙

ง ๒๑

จ ๒๒

ฉ ๒๓

ช ๒๔

ซ ๒๕

ด ๒๕

ต ๒๗

ถ ๒๘

ท ๒๙

น ๓๐

บ ๓๑

ป ๓๒

ผ ๓๓

ฝ ๓๓

พ ๓๔

ม ๓๖

ย ๓๗

ร ๓๙

ล ๔๐

ว ๔๑

ส ๔๒

ห ๔๕

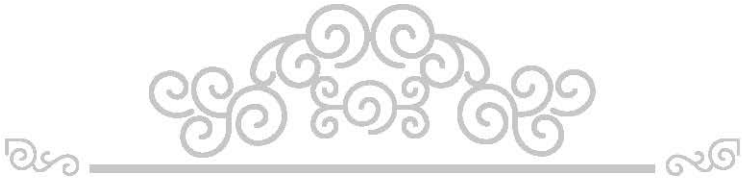
อ ๕๑

๒. ศัพท์านุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้ จากคำกาพย์..... ๕๓

ก.....	๕๔
ข.....	๖๔
ค.....	๗๓
ง.....	๘๐
จ.....	๘๑
ฉ.....	๘๕
ช.....	๘๘
ฌ.....	๙๔
ด.....	๙๗
ต.....	๑๐๔
ถ.....	๑๑๕
ท.....	๑๑๗
น.....	๑๒๔
บ.....	๑๒๘
ป.....	๑๓๐
ผ.....	๑๓๗
ฝ.....	๑๔๐
พ.....	๑๔๑
ฟ.....	๑๕๔
ภ.....	๑๕๖
ม.....	๑๕๗
ย.....	๑๖๕
ร.....	๑๗๓
ล.....	๑๘๐
ว.....	๑๙๑
ส.....	๑๙๓
ห.....	๒๐๓
อ.....	๒๒๐

ครรขนีและนิยามสังเขป.....	๒๒๕
ประวัติผู้เขียน.....	๒๕๗
บรรณานุกรม.....	๒๖๐



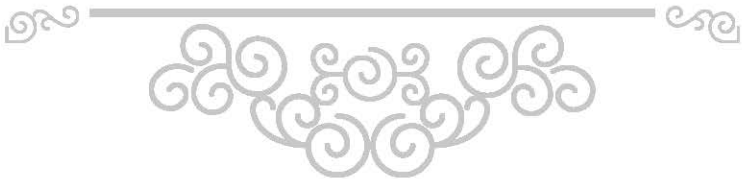


อักษรย่อบอกไวยากรณ์

ศัพทานุกรมภาษาถิ่นใต้ แต่ละคำมีอักษรย่อ บอกไวยากรณ์

ดังนี้

ก.	=	กริยา
น.	=	นาม
บ.	=	บุพบท
ว.	=	วิเศษณ์
ส.	=	สรรพนาม
สัน.	=	สันธาน
สำ.	=	สำนวน
อ.	=	อุทาน





๑

ศัพทานุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้ จากคำกลอน



บทหนังสือตลิ่ง

หนังสือ กั้น ทองหล่อ

หนังสือ ทวีศิลป์ บางตะพง

หนังสือ ฟุ่ม คักดีศรี

หนังสือ สมพงษ์น้อย

หนังสือ จันทร์แก้ว บุญขวัญ

หนังสือ ประทีน บัวทอง

หนังสือ ล้อม สระกำ

หนังสือ เขียน ไทวันจะ

บทโนรา

โนราฉลวย โจรนเมธากุล - กระบี่

โนราเต็ม อ่องเซ่ง - ตรัง

เพลงบอก

เพลงบอกปานบอด (ปาน ชีช้าง) - นครศรีธรรมราช

เพลงบอกรอดหลอ (บางตำสาก ปากพั่ง) - นครศรีธรรมราช

บทนิราศ

นิราศเมืองกระบี่ - ชุนสมานนุกรกิต

นิราศขึ้น (นิราศเรือจ่า) - นายชื่น เกื้อสกุล

นิราศเมืองปะเหลียน - พระยาโสภณพัทลุงกุล (สว่าง ณ พัทลุง)

นิราศไปตรัง - คลิ่ง สุขะปุมณะพันธ์

นิราศรับพัชนี - พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู)

นิยายกลอน

กลืนกรอบแก้ว - ส. ชำนาญภักดี

บทคำสอน

คำกลอนสอนใจ - ทอง นวลศรี

ก

กต

ก. สะกด

แล้วกตจิตภานาอาคมขลัง
เสกหะหลุกายหายทันใจ

โอมปะติระปังกาลังใหญ่
ลูกขึ้นไวจับกระบองของสำคัญ
(กลืนกรอบแก้ว)

กระซิง

น. ต้นไม้ตระกูลปาล์ม คล้ายต้นกะพ้อ แต่โตกว่าใบติดกัน,
ซิง ก็ว่า

พวกบ่าวไพร่สะพายดาบกระซิงกัน ก็พร้อมกันเดินเรียงเคียงสลอน
พลายสันเดินออกหน้าสองข้างอน พังเป็นจระตามหลังบ่าวพรั่งพรู
(นิราศเมืองปะเหลียน)

กล้วยเถื่อน

น. กล้วยป่า

ป่ากล้วยเถื่อนเหมือนหนึ่งแก้งปลุกสร้าง แลสร้างสละสลวยดูสวยสม
เยียงดังสร้างแต่งไว้ให้คนชม ฟ่อนอารมณ์ร่าร้อนให้ฟ่อนคลาย
(นิราศเมืองปะเหลียน)

กลอนมุตโต

น. กลอนปฏิภาณ หรือกลอนสด

มาถึงวัดแจ้งพี่น้องเหอพรานแมงมาได้ เอากลอนมุตโตเป็นอักษร
ฟังดูให้แท้ให้แน่นอน ว่าเป็นนักสุนทรไคร่กลอนเด่น

(โนราเดิม - ตรึง)

พรานแมง = ตัวแสดงคนสำคัญประจำคณะโนราเดิม ที่
ออกพราน (มีหน้ากากพราน) และเล่นบทตลก ประจำคณะ มัก
เรียก “พราน” นำหน้าชื่อ

กาหวิ

น. เกาะลังกาวิ ทะเลอันดามันเขตมาเลเซีย

เกาะทั้งหลายเราไม่รู้จักชื่อ ที่รู้คือเกาะกาหวิตั้งอยู่ข้างหน้า
เมืองปะหลิตเห็นชัดถนัดตา จับแสงฟ้าแสงน้ำงามดูเพลิน

(นิราศเมืองปะเหลียน)

เมืองปะหลิต = ปัจจุบันคือรัฐปะลิสของมาเลเซีย

กีนยอ

สำ. หลงคำเียนยอ, เชื่อง่าย, บ้ายอ, กีนลูกยอ ก็ว่า

ปานเหมือนเรือลำเล็ก แต่ว่าเป็นเด็กกีนยอ

ตัวรอดหลอเหมือนมหาสมุทร เรือปานจะมุดม้วย

(เพลงบอกรอดหลอ)

กุมมือ

ก. จับมือ

ชักนำให้ได้เรียนเขียนหนังสือ
เริ่มนมโม่กอขอและกอกา

แกกุมมือแนะนำปล้ำเสตสา
แล้วให้ข้าสอนอ่านชำนานูดี

(กลืนกรออบแก้ว)

ปล้ำ = พยายาม

เสตสา = ลำบากอย่างยิ่ง

เกาะหมาก

น. เกาะปิ้ง (คำยืมภาษามลายู - ปูเลापิ้ง)

ขึ้นบนบ้านพานพบจีนี่จ่าย อธิบายบอกแจ้งแลลงไข

ขุนพาณิชบิดาข้าลาไกล

จากแดนไทยสู่เกาะหมากฝากธุระ

(นิราศเมืองปะเหลียน)

แกรนกราด

ว. ไม่เจริญงอกงาม

หว่างบ้านคนมีป่าพฤษชาติ ล้วนแกรนกราดกิ่งก้อยมันร่อยหลอ

ย่านเชือกมัดรัดพันต้นมันงอ คดทั้งกอดคดกิ่งก้านก็คด

(นิราศเมืองกระบี่)

หว่าง = ระหว่าง

ย่านเชือก = เถาวัลย์

โก๋

น. พี่ชาย (คำยืมภาษาจีน) โก ก็ว่า
ถึงทับเที่ยงเบียงบายใกล้จะค่ำ อาทิตย์ต่ำลับเงา**ภูเขาขร**
แล้วลงจากรถไฟครรโลจร ไปพักผ่อนบ้าน**โก๋**เซ่งดูเก่งครัน
(นิราศไปตรัง)

ทับเที่ยง = ที่ตั้งตัวเมืองตรังปัจจุบัน (ตำบลทับเที่ยง)
ภูเขาขร = ภูเขา + สิงขร

โก๋ซี่

น. กาแฟ (คำยืมภาษาอังกฤษ - Coffee)
ตามบ้านช่องสองข้างทางถนน เห็นผู้คนไปมาเขาค้าขาย
บ้างเช่าห้องเขาอยู่ดูสบาย ลาง**กว๋าน**ขาย**โก๋ซี่**ขนมปัง
(นิราศเมืองกระบี่)

กว๋าน = ตึก, บ้าน

ไกลหายหู

ว. ไกลมาก
ใช้คนจ้างถางป่าไปอีกเล่า นานคงเข้าดูไป**ไกลหายหู**
ทางแห่งหนึ่งถึงเหวเป็นเปลวคู เมื่อแลดูปลายไม้อยู่ใต้ทาง
(นิราศรับพั้ง)

ข

ชั้นหมาก

น. การทำสัญญาระหว่างผู้ว่าจ้างโนราและโนรา โดยใช้
ชั้นหมากแทนการทำนิติกรรม

ส่งแต่ศิษย์พากันแก้ชั้นหมาก รับไว้มากตลอดหุญมนอนถามหา
ตัวต้องนอนถอนสะอื้นกลืนน้ำตา รับแต่ยาจืดและกินจนเหม็นเบื่อ
(โนราถลวย - กระบี่)

หุญม = ฤดูกาล

ขุย

ก. ต่ำ

อันเรื่องราวเช่นข้านี้สาหัส ถ้าใครตัดเสียฉันให้ขุย
บางคนใจยิ่งกว่าตีดฝอยขุย มีอยู่ลุ่มในเขตนิเวศวง

(นิราศชั้น)

ลุ่ม = มาก

ขลัว

ก. รัว, สับสน

ก็ต่างคนต่างอยู่พุดปากขลัว ทียบเปลี่ยนตัวกันจับขยับเหวี่ยง
ข้างหนึ่งจับข้างหนึ่งจ้องตามองเมียง กลัวจะเพลียงเพื่อนพลิกถูกหยิกเอ็น

(นิราศเมืองกระบี่)

เพลียง = เสียที

แขก

น. คำที่ชาวไทยถิ่นใต้เรียกมุสลิม เช่น แขกมลายู แขก
อาหรับ แขกเปอร์เซีย

กลับออกบ้านนานข้างจนพระแปลก จะว่าแขกก็ไม่ใช้ไม่สุहर่า
คนเช่นนั้นแหละหนาครัทธาเต่า หัวใจถือไว้อย่าให้เป็น

(คำกลอนสอนใจ)

ไม่สุहर่า = ไม่มีสุहर่าทำพิธีกรรม

แขกกลิ้ง

น. เรียกชาวอินเดียใต้พวกหนึ่งที่มีสีดำ (เดิมคำนี้ หมายถึง
ชาวอินเดียที่มาจากแคว้นกลิ้งคราษฎร์)

เข้าในตึกแขกกลิ้งผู้หญิงเทศ มีหลายอย่างตามเพศวิเศษโส
ตัวดำล้นบ่าเหมือนกับตอตะโก ผ้ายะโฮนุ่งห่มพอสมทรง

(นิราศเมืองปะเหลียน)

ผ้ายะโฮ = ผ้าที่ส่งมาจากเมืองยะโฮ มาเลเซีย

ไขแจ

ก. ไขกุญแจ

เห็นผู้คุมยืนอยู่ประตูห้อง

นี่กษยองเกรงอำนาจราชสีห์

ไขแจสากข้างนอกออกทันที

ถอดพวกที่กรอปร้อยปล่อยให้เดิน

(นิราศเชียงใหม่)

ค

คนการ

น. คนที่เอางานเอากการ

ผู้ที่ไม่ทำงานผมเคยหมาย

นางเมียมักยกพายพากายหนี

อ้ายนี้ไม่อ้ายหน้หมดอดทุกปี

นางเมียหนีบากหน้าหาคนการ

(คำกลอนสอนใจ)

ยกพาย = หอบผ้าหอบผ่อนหนี (พาย = สะพาย)

คนมี

น. คนมั่งมี, คนฐานะดี

ถ้าผู้ทำเมียทำปล้ำทั้งสอง

ไม่ผิดคลองงามดีเหมือนปีชุลย

รู้ว่าซัดต้องหัดทำให้ลย

อย่าเดินคุยกับคนมีแลมิงาม

(คำกลอนสอนใจ)

ปล้ำ = พยายาม

ลย = มาก

คำโพรก

น. คินพรงนี้

จะสั่งคนเฒ่าจะเตือนคนแก่

คำโพรกต้องมาแลแต่หัวคำ

เรียกว่าเจ้าคุณผลบุญนำ

แกคิดทำโรงเรียนได้เพียรมา

(โนราเติม - ตรึง)

หัวคำ = ยำคำ

คุม

สัน. ตราบเท่า

ถึงคราวแรกเริ่มมาตสวาทนุช จนที่สุดได้ชมสมสนิท
มิได้มีใจสองลำพองคิด หมายถึงจะชิดชมกันคุมวันตาย
(นิราศเมืองกระบี่)

เคง

น. หวดดที่ปลาทำไว้เพื่อวางไข่, ลักษณะการแสดงอาณา-
เขตของปลากัดด้วยการทำฟองให้ปรากฏ หากศัตรูบุกเข้ามา
ในเคงหรือในถิ่นตนจะสู้ไม่ถอยหนี
เป็นผู้ชายลายไม่ผุดตุจมุสัง ชื่อไม่ตั้งเหมือนห้องกลองที่ใหญ่
เพื่อนมากัดในเคงเกรงมันโย ไม่วัวไถอดข้าวเท่าแต่ตาย
(คำกลอนสอนใจ)

มุสัง = ชะมด

ไม่วัวไถ = ไม่มีวัวไถ

เคยจี

น. กะปิเผา

กับอีกอย่างหนึ่งที่มันทำ น้ำรอดยังจำได้ดี
มันเอาเคยจีวันละเพาะ ให้เหนาะกับลูกกิน
(เพลงบอกรอดหลอ)

เพาะ = พอก

เหนาะ = การกินโดยมีผักแกล้ม ผักที่แกล้มเรียก “ผักเหนาะ”

ลูกกิน = กระถิน, สะตอเบา ก็เรียก

เคี้ยวหนอง

ก. กลัดหนอง

ปวดศีรษะข้างเดียวเหมือนเคี้ยวหนอง จนพี่น้องแม่พอกก็สงสัย
หลายนายแพทย์รักษาระอาใจ จืดเท่าใดเหมือนยาค่าไม่มี
(โนราชลวย - กระบี่)

โคลน้ำ

น. ตะไคร่น้ำ

มีเขาเงินเนินดินหินชะง่อน คีลาซ้อนซับแทรกแตกระลำ
ใต้ชะวากเว้งวุ้งซุ่มชะอำ เป็นโคลน้ำย่อยหยดอยู่อัตรา
(นิราศเมืองกระบี่)

งวน

ว. รบกววน, ทาเรื่อง

นวดแล้วขายนวดแล้วขายหวังได้ผล ยิ่งขายมากยิ่งจนน่าบัดสี
ผู้ที่ให้เพื่อนติดผิดหรือดี ยกคนมีขึ้นบำเราอย่างวน
(คำกลอนสอนใจ)

นวด = การนวดข้าวเปลือกเพื่อให้เมล็ดข้าวเปลือกแตก

จากรวง

ติด = ติดหนี้

เงินราด

น. เงินค่าตอบแทนการแสดง (ค่าจ้าง)

คือโดยมากชั้นหมากเดิมไม่พลาด เล่นเที่ยวหาเงินราดอยู่หาคู่ใหญ่
ออกบ้านนอกคอกนาระยะไกล นึกกังวลใจไอ้เรื่องเครื่องมากมี
(โนราเดิม - ตรัง)



จิม

ว. จวน, เกือบ, ริม, ขอบ

ยิ่งตรองตรึกนึกเห็นยังเป็นห่วง จินเล่ห์ลวงก่อนข้ามยามปัจฉิม
ครั้นราตรีนี้ยังอยู่จิม ใกล้เคียงริมเร็ดร้างสว่างวัน
(นิราศชื่น)

จุนจู้

น. ผู้อำนวยการเรือสำเภา, หัวหน้าหรือผู้จัดการสินค้า (คำ
ยืมภาษาจีน)
ดวงเดียวดูเด่นโตโตไซติแล้วหาย เตียวกระจายวันวานแปลงปลาสี
จุนจู้บอกว่าไฟฟ้าตรงหน้านี้ อยู่บนที่เกาะหมากคือปากน้ำ
(นิราศเมืองปะเหลียน)

เกาะหมาก = เกาะปินัง

ฉ

ฉาว

ว. เสียงตั้งอ้ออึ้ง

อย่าใจเบาเอาแต่ติดำหนิว ถ้าอยากผ่านสายตาพี่น้องท่านอย่าฉาว
เมื่อหนังตลกโหดไปมั้งแต่ครั้งคราว นี่ไม่ใช่สาวโนราที่มารำ

(หนังสือ ล้อม สระกำ)

ฉวง

น. กระบังศัสตราวุธอยู่เหนือด้าม

ก. เข้าถึงที่สุด

ฝ่ายที่รับกายอ่อนลงนอนหงาย ฝ่ายรุกไล่แทงข่มจนถึงฉวง
ทั้งสองฝ่ายต่างตื่นก็สิ้นแรง ล้มตะแคงนอนเรียงหัวเคียงกัน

(หนังสือ ล้อม สระกำ)

โฉ

ก. ส่งเสียงดัง

ครั้นตีกลองกลแล้วจะว่างแล้วน้อง ฉนั้นจะร้องให้ฟังน้องอย่าโฉ
ถ้าไม่ตีก็อย่าตำโนราโฉ ถ้าไม่ตีก็อย่าโทษโกรธว่าแก่

(โนราเดิม - ตรึง)

โฉ = ชั่วช้า

ข

ชั้น

น. ปิ่นโต

ดึกสงัดจำวัดครั้นรุ่งเช้า

เด็กซื้อข้าวใส่ชั้นแล้วผันผ่อน

ขึ้นรถไฟเหมือนกับวันก่อนก่อน

จากชุมพรถึงสถานีนาชะอัง

(นิราศรับพัชนี)

ชาตรี

น. โนรา

เดือนแปดครวเข้าพรรษาหน้าสงกรานต์ พวกชาวบ้านพร้อมหน้ามากมาย

ตามประทีปไฟสว่างกระจ่างพราย

กองพระทรายชาตรีมีประชัน

(นิราศเมืองปะเหลียน)

เชื่อน

ก. ช้า, ไถล

พอรุ่งขึ้นเช้าตรู่ไม่อยู่เชื่อน

มีพวกเพื่อนพร้อมพรวดูไสว

ไปทำการย่อยหินริมถิ่นไพร

ผู้คุมไปกำกับบังคับการ

(นิราศชื่น)

ข

خاب

ก. ชุ่ม, แอบมอง

แต่นกหลุ่มหัวล้านพาลใหญ่กว่า ยืน**خاب**ปลาตัวแข็งหัวแดงไว้
มาขัดสนขนหัวจนตัว**โซ** **จา**พุดโรช่างล้านกบาลแวง

(นิราศเมืองกระบี่)

นกหลุ่ม = นกตะกรุม

โซ = เลว, ชั่ว, ชี้รั้ว

จา = อนิจจา

ໂ໊ມຂ້າງ

ก. กิริยาสั่งให้ข้างหมอบลง, โໂມ ก็ว่า

ให้**ໂ໊ມຂ້າງ**ขนของลงกองไว้

เที่ยวตัดไม้ทำหลังคากันฟ้าฝน

ใบกะพ้อมงไขว้ไว้**ข้างบน**

แล้วต่างคนทงหาข้าวปลากิน

(นิราศเมืองปะเหลียน)

ค

คอกฝน

น. เม็ดฝน, ละอองฝน

ถูก**คอกฝน**ดอกฟ้าเต็มมารถ ตามกำหนดเวทนาเหมือนปราศรัย
เห็นพ่อคุณแม่คุณนั่งฟังอุ่นใจ ยกเรื่องไทยปัจจุบันมาพรรณนา

(โนราเต็ม - ตรึง)

ดับแดง

ก. จัดแจง มักใช้เต็มๆ ว่า ดับแดงแต่งตัว

มารดับแดงแต่งตัวรัวลกลก อ้ายยักษ์ยกฤทธากล้ากระฉ่อน
จับอาวุธสำหรับเข้ากำบกร โดดข้ามขอนอ้อมควนไปจวนคน
(หนึ่งจันทร์แก้ว บุญขวัญ)

ลกลก = รับร้อน

ควน = เนินดิน (คำยืมภาษามลายู - guar)

จวน = พบ

ตายของ

ก. เสียตาย

เรื่องโนราต้องงตมตโอกาส เป็นเด็กฉลาดฝึกกายหัดชายของ
ราวครึ่งปีที่หนอยู่เหนือกลอง นึกตายของวิชาที่น่ารัก
(โนราฉลวย - กระบี่)

ฉลาด = ตฉลาด

เดินโรง

ก. การเดินทางของโนราหรือหนังตะลุงไปแสดงตามต่างๆ
จัดลูกปัดกลองทับกรับและโหม่ง ออกเดินโรงแสดงเที่ยวแข่งขัน
ราวสามปีอยู่พุดเคยเลยจากกัน เหตุสำคัญแม่ข้าท่านพากลับ
(โนราฉลวย - กระบี่)

เตียดसार

ก. กระเตียดข้าวสาร

กระเดียด = เอาเข้าข้างสะเอว เช่น กระเดียดกระดังง้าวสาร
รอดไปชนเอาเสาครีว เสียงดังเหมือนวัวแหกคอก
ได้ยินเด็กบอกว่าคนแก่ รักแร้กระเดียดสาร
(เพลงบอกปานบอด)

ค

ตอเดียวใจ

น. อีกลักครู่, บัดเดียวเดียว
ถ้าแม่นไม่จมนในวันนี้ โชคดีได้อำนวย
ถ้าเกิดโชคร้ายทั้งไข้ทั้งป่วย ได้ช่วยตอเดียวใจ
(เพลงบอกรอดหลอ)

ตะเกียงแกบ

น. ไฟฉาย, เกียงแกบ ก็ว่า
เรือรอกจักรพักอยู่ไม่สู้ผ่าน เห็นนายด่านลงมาน่ากลัวเหลือ
ตะเกียงแกบแลบส่องในท้องเรือ เวลาเมื่อตรวจแล้วต้องแคล้วจร
(นิราศชั้น)

ตะลุง

น. เสาลุ่มข้าง, หลุง ก็ว่า
กองข้างตีคนครศรีเขามิครบ ครั้นวาระบรรดาโยธาหาญ
ข้างตะลุงหลุงรำประจำการ พนักงานหนึ่งตะลุงสนุกกันพลาง
(หนึ่งกั้น ทองหล่อ)

ตายาย

น. ฝับริรพบุรุษ

เสร็จชนไม้ไผ่จิมริมทะเล นึกคะเนถึงสวาทไม่ขาดสาย
สิ้นเดือนนี้ชาวประชาส่งตายาย ใครจะได้ช่วยเหลือแม่เนื้อทอง
(นิราศชื่น)

จิม = ริม, ขอบ, ส่วนปลาย

ส่งตายาย = ทำบุญส่งฝับริรพบุรุษ ในบุญเดือนสิบหรือ
วันสารทของชาวดั้

โตน

น. น้ำตก

มาถึงห้องห้วยละหารมีธารไหล น้ำช่างใสไม่มีธุลีผง
พุงจากโตนไหลโชนลง เสียงดั่งดังก้องลั่นสนั่นกึก
(นิราศเมืองปะเหลียน)

ถ

ถานี้

น. สถานี

ถึงถานีนางหลงใหลงวย จะหลงรอยไปหาใครที่ไหนเลย
หลงหาที่เถิดเจ้าสาวที่เออย อย่าหลงเลยจากไปให้ไกลชาย
(นิราศไปตรัง)

ถือซา

ก. เข้าข้าง, ถือหาง

ข้าง**ถือซา**มาล้อมกันกลาดเกลื่อน เหมือนข้างเถื่อนหัวหน้านำพาโขลง
คนปีกแผ่นแน่นจึ่งทั้งสองโรง จนหกโมงวันใหม่จึ่งโคลคลา

(โนราชลวย - กระบี่)



ท



ทวด

น. สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพของคนในชุมชน เช่น ทวดหลัก
เขตตรัง-พัทลุง, สัตว์มีอายุมากมีลักษณะพิเศษ เช่น ตัวใหญ่
เชื่อว่าเป็นพญาสัตว์ ชาวบ้านถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่าง จระเข้ทวด
เสือทวด ช้างทวด เป็นต้น

คนไหนผิดท่านตามติดไม้พักอวด ถ้าไม่กีดกับ**ทวด**นายโลดโผน
ทวดออกกันถึงตามทัน**ไม่หาญ**โดน ครั้นจะโจนจับตัวกลัว**เสียดฟุง**

(คำกลอนสอนใจ)

ไม่หาญ = ไม่กล้า

เสียดฟุง = เสียดท้อง

ทำเฒ่า

ก. อวดรู้เกินตัว, ตีตนสูงเกินวัย, แก่แดด

คุณทวดตอบว่าอย่า**ทำเฒ่า**

กูรู้เท่าจิตมีงหึ่งเหมือนผี

อ้ายซาติกำขวางคอรออีกที

เราหูตีฟิงออกหลอกทำไม

(กลืนกรอบแก้ว)

ทะ

ก. พบ, เจอ

ถึงไหนแพง**แหลง**ไม่ได้ นายเอาปาก คงลำบากไปข้างหน้าอย่าโลดโผน
ไปรายงานเสียว่าไม่**ทะ**โจร วิวัดกโคลนอยู่กลางนาเดิน**ทะ**เอา
(คำกลอนสอนใจ)

แหลง = พุด

เทือก

น. โคลนตม, ดินที่ไถคราดทำเป็นตมเพื่อตกกล้า
เสียงฝนตกชุ่มซ่ำลงนาเม็ด ช่างหนาวเหน็ดนี้กระไรโฉนนี้
ทางเล่าสิ้นเป็น**เทือก**เมือกเต็มที มือก็จี้ตาตูไม่รู้ทาง
(นิราศเมืองปะเหลียน)

เล่า = อีก

น

นอกชาน

น. ชานเรือน

เมื่อแรกไปถึงเสียงปึงปึง
ทิ้งไปขอสารทิ้งเมาเหล้า

ตัวฉานนั่งที่นอกชาน
เดินเข้าใต้ถุนครัว

(เพลงบอกบ้านบอด)

สาร = ข้าวสาร

น้ำผึ้งจาก

น. น้ำตาลจาก ชาวใต้มักเรียกน้ำตาลว่าน้ำผึ้ง
ยังดีกว่ารอดมีตา เป็นคนเที่ยวค้าน้ำผึ้งจาก
เขาค้ามากแกขายไม่ค่อ่ง น้ำรอดต้องหมองหมาง
(เพลงบอกป่านบอด)

นายหัว

น. หัวหน้า
เมื่อปีเก่าสืบทกยกระดับ ฉลวยกับน้ำชายเป็นนายหัว
หาศิษย์ใหม่น้องน้องไม่หมองมัว แสดงทั่วภูเก็ตตรงถึงพังงา
(โนราฉลวย - กระบี่)

บ

บัว

น. สิ่งที่สร้างเป็นรูปเจดีย์ใช้เป็นที่เก็บกระดูก, เชื้อน ก็เรียก
ให้ปัญญาเทียมปราชญ์ฉลาดเลิศ ท่านช่วยเปิดปัญญาวาทศิลป์
พระในบัว พระในโบสถ์โปรดฟังยิน ให้หนังสือโยเยยีนทุกคืนวัน
(หนังสืออม สระกำ)

บ่าว

ส. เรียกเด็กหนุ่มที่ยังไม่ได้ผ่านพิธีอุปสมบท
เราคนเฒ่าตรวจให้รู้ว่ากูเฒ่า เด็กเรียกบ่าวหรือเรียกลู่มุ่งให้เห็น

วัดไม่เข้าเท่าแต่มาเราอย่าเป็น ผมเคยเห็นมากผู้ดูไม่งาม
(คำกลอนสอนใจ)

บินหลา

น. นกกางเขน

นกบินหลาบ้าหญิงแขวนปั้งปิด นกพิทิตตั้งกองใต้สองแถว
พระเยซูหนุนักไปตักแล้ว ดิตลูกแมวสองลายเอาปลายลง
(หนังสือ ล้อม สระกำ)

ปั้ง = กระจับปั้ง

นกพิทิต = นกที่ตีทื่อ

เบื่อง

น. กระจับเบื่อง

แกเปรียบปานบอดให้เป็นเบื่อง เพราะแกเคื่องราคิน
แต่ว่าเบื่องดินที่เฝ้า คนเรายังพอใจ
(เพลงบอกปานบอด)

ป

เปรว

น. ป่าช้า

โบราณนานมีผีรันทาเปรว เตี้ยนี้เลวเปรวรันทาผี
เราเป็นผ้อยหญ่าอย่ารำหาอค์คี ไม่เคยมีมาในสมัยโบราณ
(หนังสือ ทวีศิลป์ บางตะพง)

เปลี่ยน

ก. เปลี่ยน

เรื่องราวฉันบรรยายย่อมปรากฏ เจ้าจงจดจำหมายอย่าให้เหมือน
เป็นผู้หญิงสิ่งดีการมีเรือน ใครเปลี่ยนเปลี่ยนผลัดผ้านี้ซ้ำซ้ำ
(นิราศชั้น)



ผ



ผง

ก. เสียหาย, แตกพัง
รถเล่นหนักพักหนึ่งถึงทุ่งสง ทางก็ผงมากมายไปหลายแห่ง
ไปจวางบางกอกบอกแสดง ดูมากแรงทุ่งสงผงเหลือเกิน
(นิราศไปตรัง)



ผ



ผีเทศ

น. คุดทะราด

แพทย์ตุลตรึงหลังสวนล้วนวิเศษ หมอผีเทศหาสิ้นทุกถิ่นถาน
มารักษาก็มีหายจนวายปราณ เหตุนี้มันมารจากเมืองพาทุ่งมา
(กลืนกรอบแก้ว)

ตุล = สตุล

หลังสวน = ชื่ออำเภอในจังหวัดชุมพร

พ

พวด

น. ดอกเบี้ย

เขาให้**ปีบ**สอง**ปีบ**เหมือนแก๊งอวด เอาเมียไปใช้**พวด**จน**หลอด**พญาม
เราเป็นชายอายุเขาเพราะเบาความ เมียที่งามเพื่อน**พาราร่า**ไป

(คำกลอนสอนใจ)

ปีบ = ร้องตะโกนด้วยเสียงอันดัง

หลอดพญาม = ตลอดฤดูกาล

พาราร่า = รุ่มร่าม

พ่าน

ว. กระจัดกระจาย

ถึงแหลมกรวดเห็นกรวด**ชะอ้านพ่าน** ที่หน้าบ้านทางเดินเพลินสนุก
เมื่อดูเรือนเหมือนหนึ่งเดือนให้เต็มทุกซ์ เพราะปลุกซุกกันอยู่ไม่สู้สบาย

(นิราศเมืองกระบี่)

ชะอ้าน = มาก, เร็ยรวด, ชะเอ ก็ว่า

พุดท่าเต่า

ก. พุดเกินวัย เรื่องที่พุดไม่เกี่ยวกับตนเอง

ถ้าแสนวอนยอนคนให้**อ้อฉาว**

พุดท่าเต่าเพื่อนด่าวาจาหมิ่น

อย่าถือว่าไม่หาของใครกิน

ถ้าเพื่อนหมิ่นเพื่อนสักไม่พักอยู่

(นิราศเมืองกระบี่)

ยอน = ยุยง

หมิน = เหม็น

สั๊ก = คาดโทษ

ไม่พักอยู่ = ไม่ต้องอยู่

เพเลียง

ก. เพเลียงปล้ำ, เสี่ยตี

ก็ต่างคนต่างอยากพูดปากขลุ่ย หยิบเปลี่ยนตัวกันจับขยับเหวี่ยง
ข้างหนึ่งจับข้างหนึ่งจ้องตามองเมียง กลัวจะเพเลียงเพื่อนพลิกถูกหยิกเอ็น
(นิราศเมืองกระบี่)

โพน

น. โคนไม้ที่แตกแยกออกเป็นปีก, พอน ก็เรียก

ชนิดไม้ใช้น้ำมันเหมือนกันโน่น แลเห็นโพนสูงสูงมะยุงเหียง
บ้างคุดเคี้ยวเอี้ยวตนตันโคนเคียง ได้ผลเพียงเรือกสวนที่ควรมี
(นิราศเมืองกระบี่)

มะยุง = ต้นพะยุง ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ใช้ทำเครื่องเรือน

เหียง = ชื่อต้นไม้ใหญ่ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง

ศัพท์านุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้ เล่มนี้ เป็นผลงานจากข้าพเจ้าได้ ทำการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมถิ่นใต้ ทั้งที่เป็นหนังสือชุดหรือสมุดไทย (สมุดข่อย) และหนังสือที่พิมพ์เป็นรูปเล่ม โดยเฉพาะวรรณกรรม ลายลักษณะนั้น ถ้าเป็นร้อยกรอง กวีชาวใต้มักแต่งเป็นคำกาพย์ ดัง ตัวอย่างบทประพันธ์ในหนังสือเล่มนี้ จึงหนักไปทางคำกาพย์ ร่องลงมา เป็นตัวอย่างจากวรรณกรรมที่เป็นคำกลอน (...)

ศัพท์านุกรมหลายคำเป็นศัพท์โบราณ บางคำเลิกใช้แล้วหรือ ใช้กันน้อยมาก แต่ยังปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่น ข้าพเจ้าจึง นำมาเก็บไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพราะมีประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาและ วรรณกรรมโบราณของภาคใต้ ตัวอย่างเช่นคำ กระโหมต = ฝึบวังเวง, ซ้อนท่อน = กระเบียดกระเสียว, จับนา = เอาใจใส่, ประหลัง = ป่วยการ, ปลอง = ทำให้เสื่อมทางไสยศาสตร์, สมรม = รวมกัน, สาสก = ถึงที่สุด

นอกจากนี้ยังเก็บคำยืมภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ภาษามลายู ตัวอย่าง ดิหมา หรือ หมา = ภาชนะตักน้ำจากบ่อ, ลาด้า = บ้าจี้, ฌรา = ที่วางของเหนือหรือข้างเตาไฟ, มูตัง หรือ มุกตัง = ชะมด, พรู = บริเวณที่ลุ่มมีน้ำขังเป็นประจำ

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์

ทดลองอ่าน



24

สาระ: สมุด ข่อย

www.satapornbooks.com

มีจำหน่ายในรูปแบบ E-Book

SPB

สถาพรบุ๊คส์

หมวดภาษา-วรรณคดี

ISBN 978-616-00-3876-3



9 786160 038763

ราคา ๑๕๐ บาท